

családi élet egyensúly zavarainak a legsúlyosabb módon történő "megoldása" jelenleg is jellemző a Szolnok megyei bűnözésre.

Végezetül szeretném megköszönni mégegyszer, hogy résztvehetek ezen a tudományos tanácskozáson. Megragadom az alkalmat, hogy üdvözljem a Szolnok megyei Rendőrfőkapitányság kezdeményezését, s ígéretet tegyek arra, hogy a Legfőbb Ügyészség Titkársága lehetőségeihez képest minden segítséget megad az itteni kutatásokhoz, amelyek eredményesen szolgálhatják a bűnüldözési tevékenységet és a bűnmegelőzést.

Dr. Katona Géza /ny. rendőr ezredes, az állam-
és jogtudományok doktora/

h o z z á s z ó l á s a

Tisztelt Tudományos Tanácskozás!

Visszaemlékezve - a történelmileg még szinte jelenkornak számító - 1960-as évekre, és az akkor Szolnok megyében elkövetett élet elleni bűncselekményekre, felvetődik a kérdés, hogy a két tájegység, a Jászság és a Nagykovács között van-e valami szignifikáns eltérés. Így memória alapján úgy emlékezem, hogy elsősorban a Kunság területén következett be néhány olyan jelentős bűncselekmény, ahol az elkövetés módja, körülményei, az elkövetők személyisége rendkívül primitív beállítottságra és életvitelre utalt. Felvetődik a kérdés, hogy az e területekre vonatkozó kulturális, műveltségi mutatókban van-e olyan eltérés, amely esetleg kapcsolatba hozható a bűncselekményeket jellemző körülményekkel. Örömmel hallgattam, hogy a megyei kriminológiai kutatás e kérdésekre is keresi a válaszokat.

Ami a régebbi időre való visszatekintést illeti: elővettem az 1960-as években végzett szakirodalmi és levéltári kutatásaimról készített feljegyzéseket és azokban néhány olyan adatot találtam, amelyek úgy gondolom jól kapcsolódnak a mai tanácskozás témájához is. Ily kiindulási alapról szeretnék a Jász- és Kunsági Kerületnek, mint földrajzi és egykori igazgatási egységnek a korabeli bűnözési helyzetéről néhány gondolatot felvázolni.

Az általános demográfiai, statisztikai adatokból megállapítható, hogy a Jászság és a Kunság török háborúk teljes megszűnésétől a reformokig, tehát kb 110-130 év alatt rendkívül gyors fejlődésen ment keresztül. Erre utal az a körülmény, hogy a két területnek 1720-ban 8500, míg 1938-40-ben már közel 180 ezer lakosa volt.

A korabeli bűnügyi helyzetre vonatkozóan sajnos jóval kevesebb megbízható adattal rendel-

kezünk. Az közismert, hogy Magyarországon körülbelül kétszáz éve folyik bűnügyi statisztikai adatfelvétel, amelyet az egész országra kiterjedően II. József korában rendeltek el. Ekkor kötelezték a bíróságokat arra, hogy a fogvatartott, illetve az elítélt rabok számát félévenként a Helytartó Tanácsnak jelentsék. Így keletkeztek az ún. "Rabok jegyzékei" /Tabella Captivorum/, amelyeknek többségét levéltáraink mindmáig megőrizték. Ez az adatfelvétel azonban nemcsak kezdetben, hanem mindvégig nagyon hiányos volt. A tabellák vezetése a bíró, vagy az irnok szorgalmától függött, így ezeknek az okiratoknak, a bennük rögzített adatoknak a statisztikai, kriminológiai értéke - éppen megbízhatatlanságuk miatt - rendkívül csekély.

Az első viszonylag megbízható hivatalos, illetve szakirodalmi adatokkal az 1830-40-es évekből, a reformkor kibontakozásának időszakából rendelkezünk.

A jogtörténészek előtt közismert, hogy az 1843-as büntetőtörvénykönyv javaslat előkészítése kiterjedt tényanyagra is támaszkodott. Ez átfogó jellegű bűnügyi statisztikai információkat is magában foglalt. Ugyanebben az időszakban Fényes Elek, a magyar statisztika tudomány egyik megalapítója "Magyarország statisztikája" c. átfogó művében már feldolgozott bűnügyi statisztikai összefoglalókat is közölt, elsősorban az elítéltekre vonatkozóan.

Mielőtt a szorosán vett témánkra visszatérnék, úgy gondolom nem lesz érdektelen Fényes Elek műve alapján néhány átfogó jellegű bűnügyi statisztikai mutató összehasonlító jellegű felidézése. Fényes egybevetve a Harsburg birodalom egyes országai, illetve koronatartományai bűnügyi mutatóit, érdekes eltéréseket emel ki: - az akkor Habsburg uralom alatt álló Lombardiában 43 elítélt, a történelmi Csehországban 3 elítélt jutott 10.000 lakosra. Gyakorisági mutatót illetően Magyarország jó közepes helyet foglalt el 15 elítélttel.

Témánkhöz már szorosán kapcsolódik a gyakorisági mutatók Magyarországon belüli eltérése.

A megyék és más törvényhatóságok között a legmagasabb bűnözési gyakoriság a Hajdúságban mutatkozott, a legalacsonyabb Moson megyében. A Jász-ság 26.3-as mutatója Zala megye gyakorisági mutatójával egyezik meg.

Úgy gondolom, érdemes röviden kitérni a Hajdúságnak a bűnözés területén mutatkozó kiemelkedő helyére, mert a levonható következtetés nem idegen ennek a konferenciának a témájától sem. A földrajzi közelségen kívül ugyanis az a lényeges közös vonása a két területnek, hogy lakói zömét különböző etnikai csoportokhoz történő tartozás jellemzi - a Hajdú városok lakói között akkortájt óriási többségben voltak a hajdúk. A bűnözési helyzet értékelésénél azonban logikusan figyelembe kell venni, hogy míg a jászok és a kunok integrációja a XIX. század elejére egy, már több évszázaddal azelőtt végbement és ekkor már teljesen lezárt folyamat volt, a hajdú végleges letelepedése óta a XIX. század elejéig alig kétszáz év telt el. Ilyen módon érthető az, hogy a korabeli - nemcsak Fényes Elek, hanem más - művekben is az ország bűnügyileg legfertőzöttebb területét a XIX. század első felében Hajdúságban jelölték meg.

Érdekes még az összehasonlítás a Zala megyei adatokkal. Ugyanis jelenleg az alföldi megyéket, és általában az ország keleti részének megyéit /Szabolcs megye, Borsod megye/ sokszorosan fertőzöttebbeknek tekintjük, mint a nyugat-dunántúli megyéket. 120 évvel ezelőtt a Jászságnak és Zala megyének közel megegyezett a gyakorisága, elítéltekre számítva. A bűnözés fejlődéstörténete szempontjából érdekes fejtegetést közöl Fényes akkor, amikor összehasonlítja a két közeli megyének, Borsodnak és Sárosnak, tehát ennek a Kárpátokkal határos területnek a bűnözését. Figyelembe kell venni, hogy Borsodban ekkor még iparvidék egyáltalán nem volt. Az, hogy Diósgyőrben egy kis hámor működött, néhány tucat munkással, nem befolyásolta a területet. A zömében szlovák lakosságú Sáros gazdasági, közlekedési jelentősége akkor Borsodét meghaladta. A mutatók

összehasonlítása azt mutatja, hogy Borsodban hatszor több az elítélt, mint Sárosban. Fényes az eltérés okát - talán ösztönös alapon - etnikai különbségben látja, és szószerint "a magyar kolerikus vérmérsékletét" említi.

Kevés adattal rendelkezünk a Jászkun Kerület bűnözésének megoszlásáról. Általában a rabok nagy többsége rövid tartamú - egy éven aluli - büntetéssel szynlődött a meglehetősen primitív börtökökben. Érdekes, hogy a gyilkosságra vonatkozóan kb megegyeznek a jászkunsági és a Zala megyei mutatók, továbbá, ami a termelési struktúrát tekintve érthető, meglehetősen magas az állatlopások száma.

Mind történeti néprajz, mind a kriminológia szempontjából figyelmet érdemel, hogy a XVIII-XIX. századforduló körüli évtizedekben az alföldi területeken a megyei, városi vezetőségek bizonyos mértékben a központi igazgatási szervek ösztönzésére - sok helyi rendelkezést hoztak a bűncselekmények elkövetésére kedvező lehetőséget teremtő helyzetek csökkentésére. Gyakran a pásztor életmód korlátozása volt ezeknek a megyei vagy városi statutumoknak a tárgya és nemegyszer irreális, vagy alig ellenőrizhető rendelkezéseket tartalmaztak. Így például megtiltották azt, hogy a pásztornak 10 liternél nagyobb fazékja legyen, hogy abban lopott állatokat ne főzhessen meg. Vagy pedig megiltották azt, hogy a bőroket elássák, vagy a bőroket szabadon eladhassák. Más rendelkezések a fiatalság erkölcsös-vallásos szellemben történő nevelésére, az iskolába járás előmozdítására, a meggondolatlan és megfelelő anyagi háttérrel nélküli házasságkötések megakadályozására irányultak. Arra utaltak ezek a rendelkezések, hogy ha más nem, a jószándék és a kísérlet meg volt a társadalmi problémák csökkentésére, ezen belül a bűncselekményeknek a megelőzésére. Más kérdés az, hogy a rendelkezések végrehajtásához szükséges társadalmi, gazdasági és jogi feltételek hiányoztak.

Azt hiszem, hogy a történeti néprajz és a kriminológia, kriminalisztika további együttműködése lenne szükséges ahhoz, hogy annak meg-

állapításakor ezek a jogszabályok mennyire befolyásolták az életet és ezekből milyen tapasztalatokat lehet levonni.